

YASHIL IQTISODIYOT: BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHNING ZAMONAVIY MODELI

Sattarov Ulug‘bek Umed o‘g‘li

*“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti, “Iqtisodiyot” fakulteti
“Buxgalteriya hisobi” ta’lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi*

cyberlune22@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada yashil iqtisodiyot konsepsiyasining nazariy va amaliy asoslari, uning barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashdagi o‘rni hamda ekologik muammolarni bartaraf etishdagi ahamiyati tahlil qilingan. So‘nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida kuzatilayotgan ekologik muammolar, iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi va energiya xavfsizligi masalalari yashil iqtisodiyot modeliga bo‘lgan ehtiyojni yanada kuchaytirmoqda. Tadqiqot davomida yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, resurslardan samarali foydalanish, energiya tejankor texnologiyalarni joriy etish va uglerod chiqindilarini kamaytirish masalalari o‘rganildi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar va istiqboldagi vazifalar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyot iqtisodiy o‘sish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy farovonlikni ta’minlashning muhim omili ekanligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, yashil investitsiyalar, ekologik xavfsizlik, qayta tiklanuvchi energiya, uglerod emissiyasi, energiya samaradorligi, yashil texnologiyalar.

worldjournal.uz

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА: СОВРЕМЕННАЯ МОДЕЛЬ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Саттаров Улугбек Умедович

*Национального исследовательского университета «ТИИИМСХ»,
факультет экономики, направление «Бухгалтерский учет», студент 2-го
курса*

cyberlune22@gmail.com

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы зеленой экономики, ее роль в обеспечении устойчивого экономического развития и охране окружающей среды. Глобальные экологические проблемы, изменение климата, истощение природных ресурсов и вопросы энергетической безопасности усиливают необходимость перехода к модели зеленой экономики. В исследовании анализируются основные принципы зеленой экономики, включая развитие возобновляемых источников энергии, эффективное использование ресурсов, внедрение энергосберегающих технологий и сокращение выбросов углерода. Также рассматриваются реформы, реализуемые в Узбекистане в сфере перехода к зеленой экономике, и перспективные направления развития. Результаты исследования показывают, что зеленая экономика является важным фактором обеспечения экономического роста, экологической устойчивости и общественного благосостояния.

Ключевые слова: зеленая экономика, устойчивое развитие, зеленые инвестиции, экологическая безопасность, возобновляемая энергия, выбросы углерода, энергоэффективность, зеленые технологии.

GREEN ECONOMY: A MODERN MODEL OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Ulug'bek Sattarov Umedovich

TIAME National Research University, Faculty of Economics, Accounting Program, 2nd-year Student

cyberlune22@gmail.com

Abstract: This article examines the theoretical and practical foundations of the green economy and its role in ensuring sustainable economic development and environmental protection. Global environmental challenges, climate change, depletion of natural resources, and energy security issues have increased the importance of the green economy concept. The study analyzes the main principles of green economy, including renewable energy development, efficient resource management, energy-saving technologies, and reduction of carbon emissions. In addition, reforms implemented in Uzbekistan to promote green economic development and future priorities are discussed. The findings indicate that the green

economy is an important factor for achieving economic growth, environmental sustainability, and social welfare.

Keywords: green economy, sustainable development, green investment, environmental security, renewable energy, carbon emissions, energy efficiency, green technologies.

KIRISH

XXI asr insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. Fan-texnika yutuqlari, sanoat ishlab chiqarishining kengayishi va iqtisodiy o'sish sur'atlarining ortishi jahon iqtisodiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Biroq mazkur rivojlanish jarayoni atrof-muhitga sezilarli bosim o'tkazdi. Tabiiy resurslarning haddan tashqari ekspluatatsiyasi, atmosfera havosining ifloslanishi, suv resurslari tanqisligi, biologik xilma-xillikning kamayishi hamda global iqlim o'zgarishi bugungi kunda insoniyat oldida turgan eng dolzarb muammolardan biriga aylandi.

Mutaxassislarining ta'kidlashicha, agar mavjud iqtisodiy rivojlanish modeli o'zgarmasa, yaqin kelajakda ko'plab tabiiy resurslar tanqisligi kuzatilishi mumkin. Ayniqsa, energiya resurslariga bo'lgan talabning ortib borishi ekologik muammolarni yanada kuchaytirmoqda. Shu sababli iqtisodiy rivojlanish va ekologik xavfsizlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydigan yangi iqtisodiy modelga ehtiyoj paydo bo'ldi.

Ana shunday model sifatida yashil iqtisodiyot konsepsiyasi shakllandi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) ta'rifi ko'ra, yashil iqtisodiyot aholi farovonligini oshirish va ijtimoiy tenglikni ta'minlash bilan birga ekologik xavflar va tabiiy resurslar tanqisligini kamaytirishga qaratilgan iqtisodiy tizim hisoblanadi [2].

Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan bir qatorda tabiiy kapitalni asrash, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashdan iboratdir. Mazkur konsepsiya energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, chiqindilarni qayta ishlash va yashil texnologiyalarni joriy etish kabi yo'nalishlarni qamrab oladi.

Bugungi kunda Germaniya, Daniya, Shvetsiya, Janubiy Koreya va Xitoy kabi davlatlar yashil iqtisodiyot tamoyillarini faol ravishda amalga oshirib, muhim natijalarga erishmoqda. Ushbu mamlakatlarda qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ulushi ortib, uglerod emissiyasi kamaymoqda hamda yangi ish o'rinlari yaratilmoqda [8].

O'zbekiston Respublikasida ham yashil iqtisodiyotga o'tish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, 2019–

2030-yillarda O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi qabul qilinib, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish va iqtisodiyotning ekologik barqarorligini ta’minlash bo‘yicha qator vazifalar belgilab berildi [14, 15].

Mamlakatimizda quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish, energiya tejoychi texnologiyalarni joriy etish, elektr transport vositalaridan foydalanishni kengaytirish hamda chiqindilarni qayta ishlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha yirik loyihalar amalga oshirilmoqda. Ushbu chora-tadbirlar nafaqat ekologik muammolarni kamaytirishga, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirishga ham xizmat qilmoqda.

Shu sababli yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari, iqtisodiy samaradorligi va O‘zbekiston sharoitidagi rivojlanish istiqbollari ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari, iqtisodiy samaradorligi va amaliy natijalarini baholash maqsadida bir qator ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik ma’lumotlarni o‘rganish, iqtisodiy tahlil va umumlashtirish metodlari tashkil etdi.

Birinchi navbatda, yashil iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi bo‘yicha xalqaro ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Bunda Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki, Xalqaro energetika agentligi (IEA), Xalqaro qayta tiklanuvchi energiya agentligi (IRENA) hamda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan e’lon qilingan ilmiy hisobotlar va statistik ma’lumotlardan foydalanildi [9].

Tadqiqot jarayonida rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarning yashil iqtisodiyotga o‘tish tajribalari o‘zaro qiyoslandi. Germaniya, Daniya, Shvetsiya, Xitoy va Janubiy Koreya tajribalari alohida o‘rganilib, ularning iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari va ekologik natijalari tahlil qilindi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga oid normativ-huquqiy hujjatlari, davlat dasturlari va strategik rivojlanish konsepsiyalari tahlil qilindi. Xususan, “2019–2030-yillarda O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi”, energetika va ekologiya sohasidagi davlat dasturlari o‘rganildi [14].

Tahlil davomida yashil iqtisodiyotning iqtisodiy samaradorligini baholashda quyidagi mezonlardan foydalanildi:

- yalpi ichki mahsulotning o‘shish sur‘ati;
- energiya samaradorligi ko‘rsatkichlari;
- qayta tiklanuvchi energiya ulushi;
- uglerod chiqindilari hajmi;
- yangi ish o‘rinlari soni;
- investitsiyalar hajmi;
- ekologik barqarorlik ko‘rsatkichlari.

Mazkur metodologiya asosida yashil iqtisodiyotning iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri, ekologik samaradorligi va istiqbollari yuzasidan ilmiy xulosalar ishlab chiqildi [12].

TAHLIL VA NATIJALAR

Yashil iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning eng muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Uning asosiy maqsadi iqtisodiy o‘shish bilan bir qatorda ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishdan iborat.

An‘anaviy iqtisodiy model uzoq yillar davomida iqtisodiy o‘shishning asosiy omili sifatida tabiiy resurslardan keng foydalanishga asoslanib keldi. Natijada sanoat ishlab chiqarishining ortishi, energiya iste‘molining ko‘payishi va tabiiy resurslarning kamayishi kuzatildi. Bu esa ekologik muammolarni yanada keskinlashtirdi.

Mutaxassislarning hisob-kitoblariga ko‘ra, dunyoda atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlarining asosiy qismi energetika, transport va sanoat tarmoqlari hissasiga to‘g‘ri keladi. Ushbu holat global haroratning oshishi, muzliklarning erishi va ekstremal ob-havo hodisalarining ko‘payishiga sabab bo‘lmoqda.

Yashil iqtisodiyot aynan mana shu muammolarni hal qilishga qaratilgan bo‘lib, quyidagi asosiy yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

1. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish.
2. Energiya samaradorligini oshirish.
3. Chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash.
4. Ekologik transport tizimlarini rivojlantirish.
5. Yashil investitsiyalarni kengaytirish.
6. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish.

Qayta tiklanuvchi energiya manbalari yashil iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda dunyo bo‘yicha quyosh, shamol, gidroenergetika va biomassa energetikasi jadal rivojlanmoqda [9].

Ayniqsa, quyosh energiyasidan foydalanish ko'rsatkichlari so'nggi o'n yillikda sezilarli darajada oshdi. Quyosh panellari narxining pasayishi va texnologiyalarning takomillashuvi natijasida ko'plab davlatlar elektr energiyasi ishlab chiqarishda qayta tiklanuvchi manbalarga o'tishni jadallashtirmoqda.

Shamol energetikasi ham yashil iqtisodiyotning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Daniya va Germaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, shamol elektr stansiyalari energiya xavfsizligini ta'minlash va uglerod chiqindilarini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Yashil iqtisodiyotning muhim afzalliklaridan biri yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatidir. Xalqaro tadqiqotlar natijalariga ko'ra, qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni qayta ishlash va energiya samaradorligi sohalarida millionlab yangi ish o'rinlari yaratilmoqda.

Yashil investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishning yangi manbai sifatida shakllanmoqda. Bugungi kunda dunyoning yirik moliyaviy institutlari va investitsiya fondlari ekologik loyihalarni moliyalashtirishga katta e'tibor qaratmoqda.

O'zbekistonda ham yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha muhim qadamlar tashlanmoqda. Mamlakatimiz tabiiy-iqlim sharoiti quyosh energetikasini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, O'zbekiston hududida yil davomida quyoshli kunlar sonining ko'pligi quyosh energiyasidan samarali foydalanish imkonini beradi [14, 15].

So'nggi yillarda mamlakatimizda yirik quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilishi boshlandi. Ushbu loyihalar elektr energiyasi ishlab chiqarishni ko'paytirish, energiya importiga qaramlikni kamaytirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Energiya samaradorligini oshirish ham yashil iqtisodiyotning ustuvor vazifalaridan biridir. Sanoat korxonalarida energiya tejavchi texnologiyalarni joriy etish natijasida energiya sarfini kamaytirish va ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, energiya samaradorligini oshirish nafaqat ekologik, balki iqtisodiy jihatdan ham katta foyda keltiradi. Korxonalar energiya xarajatlarini kamaytirish orqali raqobatbardoshlik darajasini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Qishloq xo'jaligi sohasida ham yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Suv resurslaridan oqilona foydalanish, tomchilatib sug'orish texnologiyalarini keng joriy etish va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

O'zbekistonda suv resurslari cheklanganligi sababli suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi. Bu esa nafaqat ekologik muammolarni kamaytirishga, balki qishloq xo'jaligi mahsuldorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Shuningdek, chiqindilarni qayta ishlash sanoatini rivojlantirish yashil iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Chiqindilarni qayta ishlash natijasida yangi mahsulotlar ishlab chiqarish, resurslarni tejash va atrof-muhit ifloslanishini kamaytirish mumkin.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotning rivojlanishi quyidagi natijalarga olib keladi:

- iqtisodiy o'sishning yangi manbalari shakllanadi;
- energiya xavfsizligi mustahkamlanadi;
- ekologik muammolar kamayadi;
- aholi salomatligi yaxshilanadi;
- yangi ish o'rinlari yaratiladi;
- investitsiyalar hajmi ortadi;
- xalqaro raqobatbardoshlik kuchayadi.
-

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotning iqtisodiy rivojlanish uchun katta imkoniyatlar yaratishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni qator muammolar bilan ham bog'liq.

Birinchi muammo moliyaviy xarajatlarning yuqoriligidir. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va ekologik infratuzilmani yaratish katta investitsiyalar talab qiladi. Ayrim rivojlanayotgan davlatlar uchun bu jarayon murakkab kechishi mumkin [7].

Ikkinchi muammo texnologik salohiyat bilan bog'liq. Yashil iqtisodiyot zamonaviy texnologiyalar va yuqori malakali mutaxassislarni talab etadi. Shu sababli ta'lim tizimini rivojlantirish va kadrlar tayyorlash muhim vazifa hisoblanadi.

Uchinchi muammo aholining ekologik madaniyati bilan bog'liq. Fuqarolar va tadbirkorlik subyektlarining ekologik mas'uliyatini oshirish yashil iqtisodiyotning muvaffaqiyatli rivojlanishida muhim omillardan biridir.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining mavjudligi yashil iqtisodiyot rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Soliq imtiyozlari, subsidiyalar va investitsion rag'batlantirish choralari yashil texnologiyalarni keng joriy etishga yordam beradi.

O‘zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotning rivojlanishi uchun tabiiy resurslar va geografik imkoniyatlar mavjud. Ayniqsa, quyosh energetikasi, shamol energetikasi va ekologik qishloq xo‘jaligi yo‘nalishlari katta istiqbolga ega.

Shu bilan birga, mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish zarur.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, yashil iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning eng istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. U iqtisodiy o‘shish, ekologik xavfsizlik va ijtimoiy farovonlikni uyg‘unlashtirgan holda barqaror rivojlanishni ta‘minlash imkonini beradi.

Tadqiqot davomida yashil iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va ekologik muammolarni kamaytirishdagi ahamiyati aniqlandi.

O‘zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi kutilmoqda.

Tadqiqot asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Qayta tiklanuvchi energiya manbalariga investitsiyalar hajmini yanada oshirish.
2. Yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun maxsus moliyaviy instrumentlarni rivojlantirish.
3. Energiya samarador texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirish.
4. Chiqindilarni qayta ishlash sanoatini rivojlantirish.
5. Ekologik ta‘lim va madaniyatni oshirish.
6. Yashil iqtisodiyot bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish.
7. Xalqaro tajribalarni faol o‘rganish va amaliyotga joriy etish.

Umuman olganda, yashil iqtisodiyotga o‘tish O‘zbekistonning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirish, ekologik muammolarni kamaytirish va kelajak avlodlar uchun qulay yashash muhitini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Pearce D., Markandya A., Barbier E. *Blueprint for a Green Economy*. – London: Earthscan Publications Ltd, 1989. – 192 p.
2. United Nations Environment Programme (UNEP). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. – Nairobi: UNEP, 2011. – 624 p.
3. World Bank. *Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development*. – Washington DC: World Bank Publications, 2012. – 171 p.
4. OECD. *Towards Green Growth*. – Paris: OECD Publishing, 2011. – 142 p.
5. Stern N. *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 692 p.
6. Jacobs M. *The Green Economy: Environment, Sustainable Development and the Politics of the Future*. – London: Pluto Press, 2013. – 336 p.
7. Barbier E.B. *A Global Green New Deal: Rethinking the Economic Recovery*. – Cambridge University Press, 2010. – 320 p.
8. International Energy Agency (IEA). *World Energy Outlook 2024*. – Paris: IEA Publications, 2024.
9. International Renewable Energy Agency (IRENA). *Renewable Energy Statistics 2024*. – Abu Dhabi: IRENA, 2024.
10. United Nations Development Programme (UNDP). *Human Development Report 2024: Sustainable Development and Green Transformation*. – New York: UNDP, 2024.
11. World Resources Institute. *Green Economy and Climate Policy Report*. – Washington DC, 2023.
12. United Nations. *Sustainable Development Goals Report 2024*. – New York: United Nations Publications, 2024.
13. Sachs J.D. *The Age of Sustainable Development*. – New York: Columbia University Press, 2015. – 544 p.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PQ–4477-son qarori. *2019–2030-yillarda O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida*.
15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi PF–436-son Farmoni. *2030-yilgacha bo‘lgan davrda O‘zbekiston Respublikasining “yashil iqtisodiyot”ga o‘tishini jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*.
16. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. *O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo‘yicha statistik to‘plam.* – Toshkent, 2025.
18. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi. *Atrof-muhit holati to‘g‘risida milliy hisobot.* – Toshkent, 2024.
19. Asian Development Bank (ADB). *Uzbekistan: Green Growth and Sustainable Development Report.* – Manila, 2024.
20. Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB). *Green Infrastructure Investment Opportunities in Central Asia.* – Beijing, 2024.
21. Hallegatte S., Fay M., Vogt-Schilb A. *Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty.* – Washington DC: World Bank, 2016.
22. Giddens A. *The Politics of Climate Change.* – Cambridge: Polity Press, 2011.
23. Smulders S., Gradus R. *Pollution Abatement and Long-Term Growth.* Journal of Environmental Economics and Management. – 1996. – Vol. 30. – P. 25–52.
24. Porter M.E., Van der Linde C. *Toward a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship.* Journal of Economic Perspectives. – 1995. – Vol. 9. – No. 4. – P. 97–118.
25. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). *Global Climate Action Report.* – Bonn, 2024.

